

Y Grwsmwnt Am Byth

Adroddiad Ymgysylltu
Gorffennaf 2025

Cynnwys

Cyflwyniad	2
Golwg Cyffredinol ar yr Achlysur	2
Crynodeb Gweithredol	5
Problemau a Heriau Pwysig a Glustnodwyd	5
Cyfleoedd a Syniadau ar gyfer Gweithredu	6
Camau nesaf	7
Canfyddiadau Pwysig	
Agweddau at newid yn yr hinsawdd ac ymddygiad cynaliadwy	8
Asedau cymunedol presennol a grybwyllwyd	8
Heriau cymunedol a datrysiadau posibl yn ôl thema	11
Sut hoffai pobl fod â rhan yn y prosiect yn y dyfodol	15
Atodiadau	
Atodiad 1: Crynodeb canfyddiadau yn ôl thema	16
Atodiad 2: Darllen ychwanegol - gwybodaeth am wasanaethau a chymorth a rannwyd yn yr achlysur	20
Atodiad 3: Syniadau prosiect a rannwyd yn yr achlysur yn ôl thema	23
Atodiad 4: Dadansoddiad cyflawn o holl gwestiynau ac ymatebion achlysur y Grysmwnt am Byth	29

Cyflwyniad

Mae'r adroddiad hwn yn cyflwyno canfyddiadau "Y Grysmwnt am Byth - Lluio Yfory â'n Gilydd" mewn achlysur ymgysylltu galw heibio, dau ddiwrnod a gynhaliwyd yng nghorff Eglwys Niclas Sant yn y Grysmwnt ar y 4^{ydd} a'r 5^{ed} o Ebrill 2025.

Cynhyrchwyd yr adroddiad hwn gan Raglen Cymunedau YnNi Seren Wae fel rhan o'i gynnig cymorth yn y Grysmwnt.

Golwg Cyffredinol ar yr Achlysur

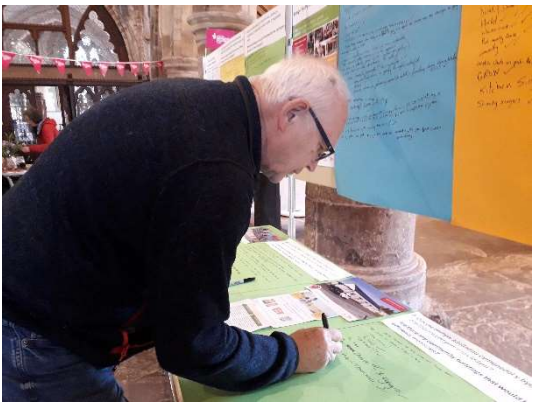
Cynlluniwyd "Y Grysmwnt Am Byth" yn lle i rannu gwybodaeth, hel barn ac annog diddordeb ym mhroblemau lleol ac ymatebion posibl o du'r gymuned: pethau a wnaent y Grysmwnt yn lle iachach, cryfach ac, yn bwysig, mwy cynaliadwy i fyw ynddo. Canolbwyntiodd yr achlysur ar 6 maes allweddol: arbed ynni, cynhyrchu ynni cymunedol, cludiant a theithio llesol, bwyd a thyfu, lleihau gwastraff a defnydd tir a natur.

Bu'r achlysur yn gymysgedd o wybodaeth am brosiectau, gwasanaethau a chymorth sy'n bodoli eisoes, ynghyd â chwestiynau i hel barn pobl am broblemau lleol a chyfleodd i fynd i'r afael â hwy. Bu i sawl grŵp lleol hyrwyddo eu gweithgareddau. Darparodd Grosmont Events luniaeth ysgafn, a chynhaliodd Carli Porter weithgaredd crefft gan ddefnyddio blodau i sillafu "Cymuned y Grysmwnt."

Canolbwynt yr achlysur oedd 25 cwestiwn a ddangoswyd ar fyrddau arddangos a phennau byrddau i bobl ychwanegu eu barnau a'u hymatebion.

Bu i gyfanswm o 51 o bobl rannu eu barnau. Mae hynny tua 9% o'r boblogaeth leol, felly ni all yr adroddiad hwn ond darparu asesiad mynegol o farn y gymuned gyfan.

Crynodeb gweithredol

Darparodd achlysur Y Grysmwnt am Byth olwg gwerthfawr ar agweddau, asedau, heriau a dyheadau'r gymuned parthed bywyd yn y pentref a chynaliadwyedd. Ar y cyfan, cadarnhaodd yr achlysur fod preswylwyr y Grysmwnt a ddaethant draw eisoes yn ymddwyn mewn moddau cynaliadwy, yn bennaf fel aelwydydd ond fel grwpiau, hefyd. Dangosodd fod gan y gymuned amgyffrediad da am broblemau lleol ac amrywiaeth eang o syniadau ynghylch sut ddylid mynd i'r afael â nhw.

Problemau a Heriau Pwysig a Glustnodwyd

1. Cost Ynni, Rhwystrau Rhag Ôl-osod, a Chyfyngiadau Polisi.

- Gwaethygu costau ynni mawrion gan dai ac adeiladau cymunedol hen ac aneffeithlon, weithiau
- Dibyniaeth fawr ar wresogi ag olew a chyfyngiadau adeilad rhestredig yn cymhlethu ymdrechion i wella effeithlonrwydd ynni mewn cartrefi.
- Costau ôl-osod mawrion dechreuol a diffyg gwybodaeth ddibynadwy ar atebion yn llesteirio gweithredu, yn enwedig yng nghyd-destun cadwraeth.

2. Diffyg Cludiant Dewisiadau Cludiant Lleol

- Diffyg cludiant cyhoeddus neu gymunedol oedd y prif bryder cymunedol unigol. Mynediad cyfyngedig at fysus (dwy filltir i'w gerdded) yn effeithio ar oedolion hŷn a phobl ag anableddau'n enwedig.
- Cyflwr gwael ffyrdd a goryrru'n bryderon ychwanegol.

3. Mynediad Cyfyngedig at Fwyd Ffres a Man Tyfu

- Er bod tyfu bwyd yn weithgaredd poblogaidd, mae bod y man tyfu cymunedol ar ymyl y pentref yn ei wneud yn anhygyrch i rai, ac nid yw cynnyrch ffres ar gael yn rhwydd yn yr ardal.

4. Gwastraff a Rhannu Adnoddau

- Er bod mentrau ailgylchu ac aildddefnyddio'n boblogaidd ac ar gynydd, mae preswylwyr yn pryderu ynghylch treuliant gwastraffus gan gynnwys prynu pethau nas defnyddir ond yn anaml.

5. Cynaliadwyedd Asedau Cymunedol

- Mynegwyd pryderon ynghylch dyfodol siop y pentref a diffyg cyfleusterau ar gyfer plant, gan gynnwys manau chwarae.

Cyfleoedd a Syniadau ar gyfer Gweithredu

1. Ynni

- Ymchwilio i brosiectau ynni cymunedol fel dŵr, haul ar adeiladau amaethyddol, a systemau treuliant anerobig.
- Datblygu “Cynllun Pentrefol ar gyfer y Gwaharddiad Olew” i gydlynu cymorth ôl-osod, gweithio ag awdurdodau lleol, rhannu gwybodaeth a hyrwyddo cyd-ddysgu.
- Ystyried prynu trydan a gynhyrchwyd yn lleol fel grŵp, a chatau arbed ynni i leihau costau unigol.
- Ymchwilio i ffyrdd ychwanegol o wneud adeiladau cymunedol yn fwy ynni-effeithlon.

2. Cludiant a theithio llesol

- Sefydlu'r cynllun pas gwirfoddol a gynlluniwyd, a'i ehangu os dichon hynny.
- Ymchwilio i ddulliau cysylltu'r pentref â chysylltiadau cludiant cyhoeddus pellach.
- Cefnogi mentrau clwb llogi beiciau, man gwefru cyhoeddus ar gyfer cerbydau trydan, a dadlau dros ailagor gorsaf rheilffordd Pontrilas.

3. Bwyd, tyfu a defnydd tir

- Sefydlu perllannau a manau tyfu cymunedol newydd yn agosach at ganol y pentref.
- Ehangu mentrau bwyd cymunedol, gan gynnwys cynllun blwch lleol, gwersi coginio, a phrydau bwyd cymunedol.
- Ymchwilio i gyfleoedd i gynyddu mynediad at fwyd ffres a gynhyrchwyd yn lleol.

4. Gwastraff a Rhannu Adnoddau

- Ehangu gweithgareddau cyfnewid a chaffis trwsio wedi'u trefnu, ac ystyried gweithgareddau uwchgylchu.
- Sefydlu llyfrgell pethau (rhithiol) a chynllun o law i law cymunedol i alluogi rhannu a lleihau defnyddio adnoddau.
- Hyrwyddo compostion cymunedol.

5. Gwelliannau cymunedol eraill

- Ailedrych ar safleoedd dichonol man chwarae cymunedol ac ymchwilio i a ellid ei gymhathu ag anghenion ehangach y gymuned, megis ei leoli yn nesaf at fan tyfu.
- Helpu cynaliadwyedd siop y pentref trwy gynyddu defnydd lleol a gwasanaethau cymunedol cydategol.

Camau Nesaf

Dengys y canfyddiadau y bu diddordeb mewn gweithredu ynghylch amryw fentrau dichonol yn y gymuned. Yr oedd yr ewyllys, y syniadau a'r sylfeini oll yno: y cam nesaf yw cynnull a chyflawni. Argymhellir y gweithredu canlynol:

- Adolygu canfyddiadau'r adroddiad a blaenoriaethu prosiectau fel cymuned.
- Sefydlu grŵp llywio a/neu grwpiau brosiect thematig cymunedol er mwyn datblygu prosiectau, gan weithio ag unigolion a grwpiau sydd â diddordeb, yn ogystal â rhanddeiliaid rhanbarthol ehangach lle bo'n addas.
- Sicrhau arian a chymorth technegol ar gyfer cyngor ôl-osod, astudiaethau dichonoldeb cynhyrchu ynni, a chynllunio cludiant.
- Sicrhau bod mentrau newydd yn cydweddu â gweithgareddau neu gynlluniau cymunedol presennol, ac yn eu cydategu.
- Gweithio â chyrrff awdurdodau lleol, cynllunio ac eraill i symud rhwystrau rheoliadol ac ariannol, yn enwedig ynglŷn ag ôl-osod ymwybodol o dreftadaeth, a chysylltedd cludiant.

Canfyddiadau pwysig

Mae'r canlynol yn crynhoi canfyddiadau pwysig sy'n deillio o ymatebion y gymuned yn yr achlysur.

Am grynodedb o'r holl ymatebion wedi'u trefnu'n dablau yn ôl thema, gweler Atodiad 1: Crynodeb canfyddiadau yn ôl thema.

Am gofnod o'r holl gwestiynau ac ymatebion, gweler Atodiad 4: *Manylion llawn holl gwestiynau ac ymatebion achlysur Y Grysmwnt am Byth.*

1. Agweddau at newid yn yr hinsawdd ac ymddygiad cynaliadwy

Amlygodd yr achlysur fod y rhai ddaeth draw yn dra phryderus ynghylch newid yn yr hinsawdd ac â diddordeb mewn gwneud rhagor i fynd i'r afael ag ef. Mae llawer yn ymddwyn mewn modd cynaliadwy eisoes, yn enwedig fel unigolion/aelwydydd.

Yn fwyaf nodedig, pan ofynnwyd "Pa mor bryderus ynghylch newid yn yr hinsawdd ydych chi?", yr oedd yr holl ymatebion ar ddwy raddfa uchaf pryder (wedi'u trefnu o 1 i 10).

Dyweddodd pobl eu bod eisoes yn gwneud yr hyn sy'n llesol i'r amgylchedd. Roedd a wnelo'r ymatebion mwyaf cyffredin ag ailgylchu, codi sbwriel, prynu'n lleol a thyfu eu bwyd eu hunain, gartref ac yn gymunedol, fel rhan o Grosmont Grow.

Yr oedd yr ymddygiad arall y cafwyd gwybod amdano'n cynnwys:

- Technoleg adnewyddadwy gartref
- Defnyddio casgen ddŵr a mesurydd dŵr
- Cerdded
- Bod yn berchen ar gerbydau trydanol
- Compostio
- Helpu natur (blychau nythu/peillio blodau/osgoi plateiddiaid)

Mae'n werth nodi bod pobl wedi cynnwys "cerdded" yn eu rhestr ymddygiadau cynaliadwy. Roedd a wnelo hyn yn bennaf â mynd o gwmpas y pentref neu o ran hamdden, ac fe'i cadarnhawyd gan y ffaith fod 88% o'r rhai ddaeth draw i'r achlysur wedi cerdded yno.

2. Asedau cymunedol presennol a grybwyllwyd

Mae'r Grysmwnt yn bentref prydferth, a chrybwyllodd y rhai ddaeth draw amryw asedau cymunedol sy'n bodoli yno eisoes. Dywedasant fod y Grysmwnt wedi'i fendithio ag ysbryd cymunedol gwych, ac ag amryw grwpiau, prosiectau a gwasanaethau sydd eisoes yn diwallu anghenion neilltuol. Yr oedd yno

breswylwyr â diddordebau a medrau y mae dichon iddynt helpu bwrw ymlaen â phrosiectau newydd. Dylai unrhyw brosiectau newydd amcanu defnyddio'r asedau hyn ac ystyried ac ategu unrhyw weithgareddau presennol neu sydd ar y gweill.

Crybwyllwyd yr asedau cymunedol perthnasol canlynol yn yr achlysur:

2.1 Gwasanaethau cymunedol

Mae Cyngor Cymuned y Grysmwnt a Grosmont Futures yn gweithio mewn partneriaeth i ddatblygu'r prosiect **Canolfan Gymunedol**. Mae i hyn sawl canlyniad sy'n gorgyffwrdd â chanfyddiadau'r adroddiad hwn ac amcanion Cymunedau YnNi. Bydd yn gwella effeithlonrwydd ynni neuadd y dref, gan gynnwys inswleiddiad ychwanegol, gwydro eilaidd a phaneli ynni haul. Mae amrywiaeth o weithgareddau i'w cynnal yn y ganolfan, pan fydd ar agor, wedi'u gwreiddio mewn cynaliadwyedd. Maent yn cynnwys achlysuron cyfnewid, clybiau cinio a chaffis trwsio, heb sôn am fudd cynnal achlysuron a gwasanaethau yn agosaf adref, sy'n dileu angen teithio.

Nodwyd bod **Ysgol Croes Onnen** yn eco-ysgol platinwm, a bod gan y plant syniadau cynaliadwyedd eisoes.

Crybwyllodd bobl y **dafarn** ffyniannus a **siop** y pentref hefyd, a werthfawrogi o hyd.

2.2 Ynni

Cyfarfuom â phreswilydd lleol a oedd yn bensaer ym maes tai a chynaliadwyedd. Yr oedd wedi gwneud gwaith ôl-osod helaeth yn ei gartref ei hun, a chynigodd rannu'r profiad hwn â phreswylwyr sy'n ystyried gwneud rhywbeth tebyg.

Cyfarfuom â phobl ag arbenigedd ym mholisi ynni a threuliant anerobig, hefyd.

2.3 Cludiant a theithio llesol

Arfaethir cynllun pas gwirfoddol fel rhan o'r prosiect Canolfan Gymunedol, a fydd yn helpu pobl heb gludiant i ddod i weithgareddau'r ganolfan.

Dywedwyd fod cerdded o gwmpas eisoes yn arfer gan bobl, a bod y prosiect cynnal llwybrau wedi helpu annog cerdded.

Dywedwyd fod y gwasanaeth bws ysgol yn dda iawn.

2.4 Bwyd, tyfu a defnydd tir

Cafwyd gwybod am y mentrau presennol neu arfaethedig:

- Siop bentref
- Grŵp tyfu cymunedol Grosmont Grow
- Perllan yn "Wild Acre"
- Cynllun blwch llysiau ym Mhontrilas

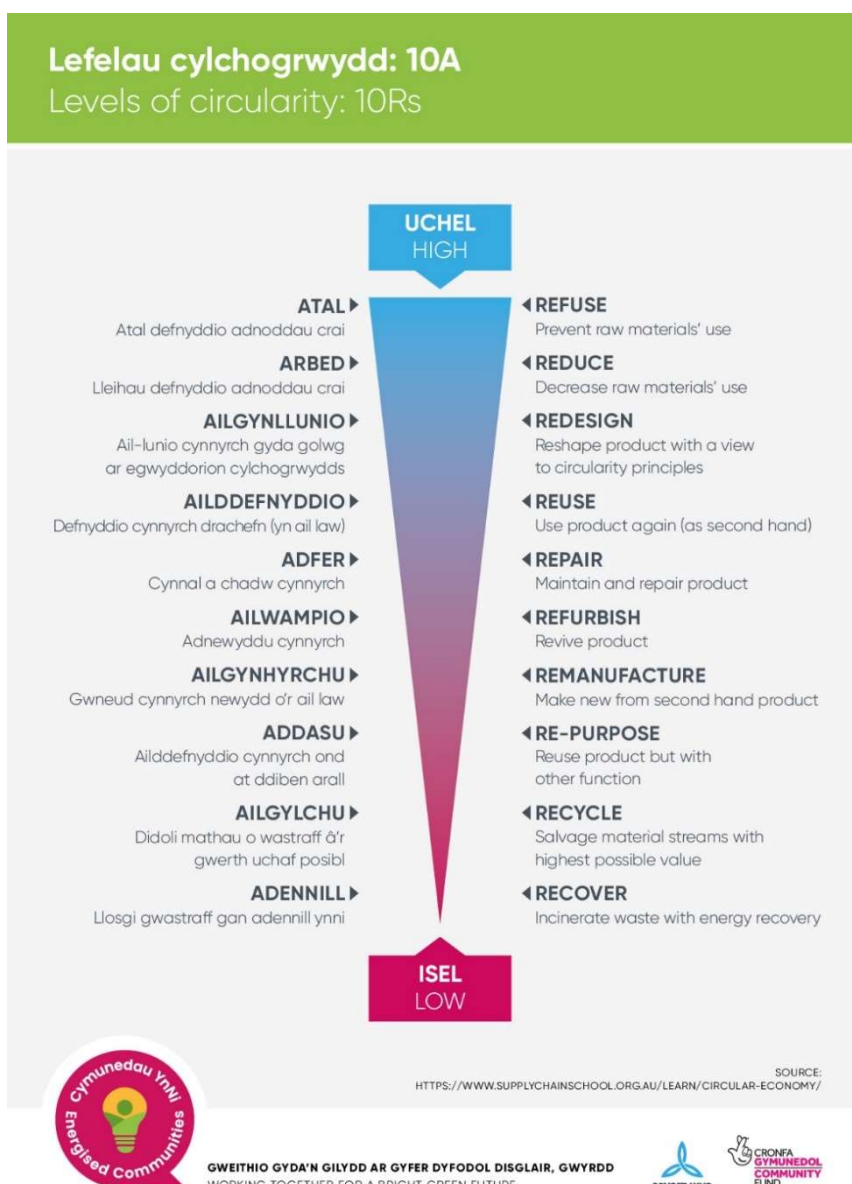
- Clwb cinio fel rhan o brosiect canolfan gymunedol

2.5 Gwastraff a Rhannu Adnoddau

Fel y crybwyllwyd, mae ailgylchu a chodi sbwriel yn arferion cyffredin yn y pentref.

Yn ychwanegol at y gweithgareddau perthnasol a fwriedir fel rhan o'r prosiect canolfan gymunedol, cafwyd gwybod am y mentrau presennol canlynol:

- Cynllun ailddefnyddio gwisg ysgol Croes Onnen
- Ffeirio llyfrau yn yr ysgol
- Rhannu planhigion
- Ffeirio dillad wedi'i drefnu gan Grosmont Events
- Prynu'n lleol ym marchnad y Grysmwnt
- Bagiau nwyddau wedi'i gwneud o ddefnydd wedi'i ailgylchu yn y pentref a'u rhannu ym marchnad y Grysmwnt

Gwastraff a'r hyn a brynwn: poster a rannwyd yn yr achlysur yn dangos hierarchaeth economi gylchol.

3. Heriau cymunedol a datrysiadau posibl yn ôl thema

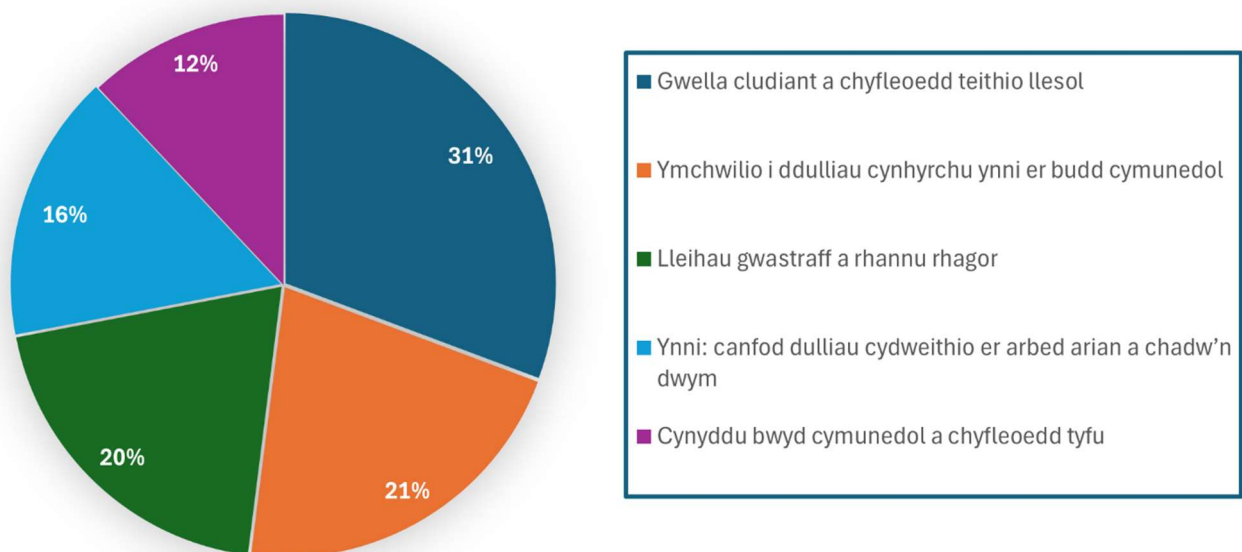
3.1 Blaenoriaethau cymunedol

Gofynnwyd i'r rhai ddaeth draw ddewis eu 3 brif flaenoriaeth o restr o nodau cymunedol dichonol (gan adlewyrchu themâu'r achlysur). Yn nhrefn eu blaenoriaeth gymunedol, y rhain oedd:

- Gwella cludiant a chyfleoedd teithio llesol
- Ymchwilio i ddulliau cynhyrchu ynni er budd cymunedol
- Lleihau gwastraff a rhannu rhagor
- Ynni: canfod dulliau cydweithio i arbed arian a chadw'n dwym
- Cynyddu cyfleoedd bwyd cymunedol a thyfu

Mae'r siart dafelloog isod yn dangos i ba raddau y gwelwyd pob un nod yn flaenoriaeth. Derbyniodd y prif nod, gwella cludiant a theithio llesol, ychydig o dan draean o'r holl bleidleisiau, yna ymchwilio i ddulliau cynhyrchu ynni er budd cymunedol a lleihau gwastraff a rhannu rhagor, a thua un rhan o bump yr un. Yr oedd cryn gefnogaeth ar gyfer yr holl nodau cymunedol a gyflwynwyd, fodd bynnag.

Blaenoriaethau cymunedol

Dangosir isod pob problem a godwyd ac awgrymiadau ynghylch dulliau posibl mynd i'r afael â nhw gan y gymuned yn yr achlysur, wedi'u trefnu yn ôl thema.

3.2 Arbed ynni a chadw'n dwym

Tynnodd y rhai ddaeth draw sylw at sawl her ynni, yn arbennig diffyg prif gyflenwad nwy a dibyniaeth fawr ar olew drud ar gyfer twymo (sydd i'w ddiddymu'n raddol o 2035 oherwydd newid polisiau). Roedd

preswylwyr yn wynebu costau ynni mawrion ac roedd rhwystrau sylweddol rhag ôl-osod yn eu cartrefi, yn enwedig oherwydd cyfyngiadau adeiladau hen a/neu rhestredig a statws gadwraeth canol y pentref.

Er mwyn mynd i'r afael â'r problemau hyn, cynigodd y gymuned amryw atebion. Y mwyaf poblogaidd oedd prynu trydan a gynhyrchir yn lleol megis cymuned ar gyfraddau is.

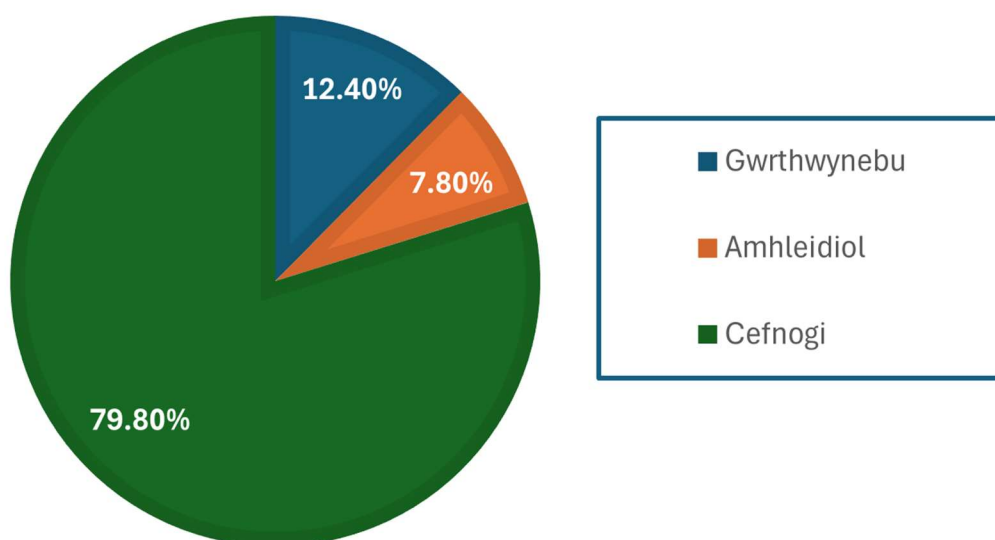
Bu iddynt gynnig, yn ogystal, godi ymwybyddiaeth o gymorthdaliadau a chynlluniau cymorth presennol, a datblygu "cynllun pentrefol ar gyfer y gwaharddiad olew" a weithiai'n agos ag awdurdodau cynllunio i bwysu am fwy o hyblygrwydd ynghylch ôl-osod cartrefi treftadaeth mewn modd goddefol. Gallai hyn gynnwys cyngor ymarferol ynglŷn â'r costau, graddfeydd amharu, ac effeithiolrwydd dewisiadau ôl-osod, hefyd; a gellid ei hwyluso trwy ddysgu gan breswylwyr sydd wedi ôl-osod eu cartrefi'n llwyddiannus.

Teimlid mai'r rhwystr mwyaf rhag ôl-osod, o bell ffordd, oedd y gost ddechreuol a'r diffyg ariannu. Mae cynllun Nyth yn cynnig camau effeithlonrwydd ynni am ddim i'r cymwys. Mae Cartrefi Gwyrdd Cymru'n darparu benthyciadau di-log wedi'u gwarantu gan y Llywodraeth, ac y mae sawl benthyciwr Stryd Fawr yn cynnig benthyciadau di-log ar gyfer gwneud cartrefi'n fwy cynaliadwy, hefyd. Yr oedd cefnogaeth eang ar gyfer syniad gosod camau effeithlonrwydd ynni ar yr un pryd â chymdogion, er mwyn helpu lleihau costau.

Tanlinellwyd gwella effeithlonrwydd ynni'r eglwys a Neuadd y Dref, hefyd, lle bo modd, ac yr oedd cefnogaeth ar gyfer prosiectau cymunedol arloesol fel meinciau gwefru ffonau ag ynni haul a maes chwarae sy'n cynhyrchu ynni.

3.3 Ynni cymunedol

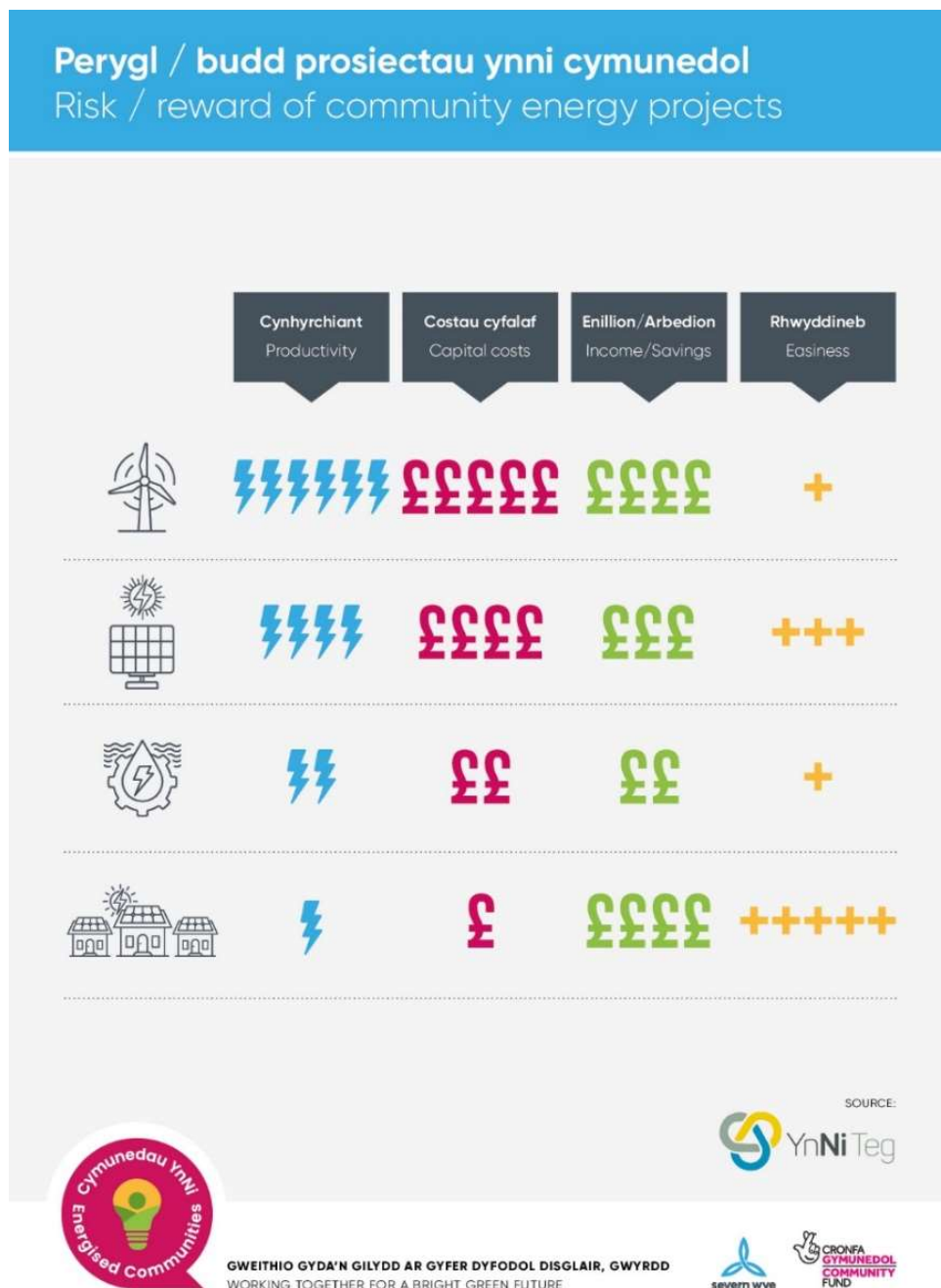
Y farn gyfun ynghylch pob math o dechnolegau adnewyddadwy cymunedol

Mynegodd pobl yn y Grysmwnt gefnogaeth gref ar gyfer datblygu mentrau ynni cymunedol lleol, yn enwedig gan nad oes mo'r fath cynlluniau ar hyn o bryd. Yr oedd y prif ddiddordebau'n cynnwys cynyddu gwydnwch ynni, lleihau costau ynni a chynhyrchu enillion ar gyfer buddsoddi cymunedol.

Fel a welir yn y siart dafellog uchod, roedd preswylwyr yn hynod gefnogol i bob math ar dechnoleg adnewyddadwy gymunedol. Bu'r ymatebion yn neilltuol o frwd o blaid ynni dŵr, panelau ynni haul ar adeiladau, a thyrbinau gwynt sengl. Yr oedd atebion penodol yn cynnwys ymchwilio i ddichonoldeb prosiect ynni dŵr ar afon Mynwy neu Nant Tresenni, ac ymchwilio i ddichonoldeb gosod panelau ynni haul ar adeiladau amaethyddol. Pwysleisiodd un yn yr achlysur bwysigrwydd cwmpasu'r dewisiadau er mwyn canfod yr un neu'r rhai gorau ar gyfer y pentref.

Yn ychwanegol, cynigodd rhai aelodau o'r gymuned sefydlu treuliwr anerobig modiwlwr bach. Awgrymodd arbenigwr lleol na fyddai hwn yn y pentref, ond yn un neu ragor o orsafoedd trosglwyddo gwastraff rhanbarthol yn hytrach, a gallai leihau costau cludo gwastraff bwyd, cynhyrchu ynni lleol i docio biliau, cynhyrchu gwrtaith organig ar gyfer ffermydd lleol, a chyflenwi bio-nwy ar gyfer cludiant cymunedol, hyd yn oed. Mae hyn yn amlygu awydd ar gyfer atebion ynni buddiol, ymarferol, lleol.

Poster a rannwyd yn yr achlysur yn dangos nodweddion gwahanol fathau o ynni cymunedol.

3.4 Cludiant a theithio llesol

Yn yr achlysur, dywedodd y gymuned mai diffyg cludiant cyhoeddus a chymunedol yw eu prif bryder, gan effeithio'n neilltuol ar breswylwyr hŷn, pobl ag anabledau, a'r rhai heb gerbydau preifat, sy'n wynebu cerdded dwy filltir i'r arosfa bws agosaf. Y flaenoriaeth, felly, fyddai canfod ford cysylltu'r pentref â dewisiadau teithio pellach.

Yr oedd syniad sefydlu cynllun pas gwirfoddol yn boblogaidd tu hwnt. Arfaethir hyn eisoes fel rhan o'r prosiect canolfan gymunedol i ddenu pobl i weithgareddau yn Neuadd y Dref, a gallai fod yn werth ymchwilio i a ellid ehangu hwn i ddiwallu angen ehangach. Mae Canolfan Bridges, Trefynwy, yn cynnal cynllun car cymunedol tebyg hefyd, sydd ar gael i breswylwyr y Grysmwnt am dâl.

Yr oedd llawer o gefnogaeth boblogaidd i gyflwyno clwb neu wasanaeth llogi beiciau trydan, a gosod man gwefru cerbydau trydan. Felly hefyd ailagor gorsaf rheilffordd Pontrilas er mwyn gwella cysylltedd rhanbarthol. Mae hyn yn rhywbeth y bu Cyngor Swydd Henffordd yn ei gefnogi'n weithredol ers sawl blwyddyn, a deellir eu bod wedi datblygu achos busnes amlinellol strategol tros adeiladu gorsaf newydd ym Mhontrilas o'r enw Golden Valley.

Mae problemau ychwanegol wedi cynnwys cyflwr gwael ffyrdd lleol a phroblemau â cherbydau'n goryrru.

3.5 Bwyd, tyfu a defnydd tir

Clustnododd y gymuned sawl her a chyfle parthed bwyd lleol a thyfu.

Yr oedd cefnogaeth gyffredinol ar gyfer creu perllan gymunedol. Awgrymodd un yn yr achlysur adfer y berllan yn Wild Acre. Awgrymodd eraill helpu tiffeddianwyr â phlannu coed.

Problem o bwys yw diffyg argaeledd ffrwythau a llysiau ffres yn lleol. Llinierir hyn i raddau gan bobl yn tyfu eu cynnyrch eu hunain gartref, neu fel rhan o grŵp Grosmont Grow, er y byddai hyn yn fwy hygyrch pe bai'n agosach at ganol y pentref. Yr oedd y lleoliadau amgen ar gyfer mannau tyfu a awgrymwyd yn cynnwys y tu cefn i Tollstone Way/Castle Aspect, yng ngodre Poorscript Lane, neu hyd yn oed gofod bach rhanedig ar y boncen gyferbyn â'r dafarn.

Yr oedd syniadau eraill ar gyfer cynyddu mynediad at fwyd yn cynnwys cyflwyno cynllun blwch llysiau neu fwyd (er bod un ym Mhontrilas eisoes); ehangu'r farchnad leol i gynnwys cynnyrch ffres, a threfnu sesiynau coginio cymunedol gan gynnwys coginio swmp, gwersi coginio i blant a phrydau twym cymunedol. Mae'r fath fentrau coginio un ai ar y gweill neu gellid eu cynnwys fel rhan o'r prosiect canolfan gymunedol.

3.6 Gwastraff a Rhannu Adnoddau

Mynegodd y gymuned bryderon ynghylch cynnydd sbwriel a'r gwastraff adnoddau cysylltiedig â pherchnogi pethau nas defnyddir ond yn achlysurol. Er mwyn mynd i'r afael â'r problemau hyn a rhai cysylltiedig, awgrymwyd amryw syniadau prosiect ag apêl eang. Yr oedd y mwyaf poblogaidd yn cynnwys caffis trwsio (wedi'u cynllunio'n rhan o'r prosiect canolfan gymunedol); cynlluniau o law i law, a chreu "llyfrgell pethau" neu rywbeth rhithiol, cyfwerth i alluogi pobl y pentref i rannu eiddo (fel cyfarpar creu a thrwsio) â chydbreswylwyr. Mae'n bosibl y gellid cyfuno hyn â chynllun o law i law cymunedol. Bu

croeso i fentrau eraill fel gweithdai uwchgylchu ac achlysuron cyfnewid lleol fel ffeiriau sborion. Yr oedd awgrymiadau ychwanegol yn cynnwys sefydlu storfa hygyrch iawn ar gyfer offer sy'n cael ei rannu a chyfarpar codi sbwriel, yn ogystal â hyrwyddo compostio cymunedol. Mae'r syniadau hyn yn amcanu lleihau gwastraff, annog ailddefnyddio, a hyrwyddo ysbryd cymunedol.

3.7 Problemau a syniadau eraill a godwyd

Dywedwyd fod nifer gynyddol o blant yn y pentref, ac angen cynyddol am faes chwarae cymunedol. Mae posibilrwydd maes chwarae bach ar dir y castell wedi'i godi'n flaenorol, ond gwnaeth cyfyngiadau treftadaeth ef yn anymarferol, felly byddai angen clustnodi safle arall, debyg. Awgrymodd un yn yr achlysur y gallai god yn ofod ar gyfer pob oedran. Gallai fod yn werth ystyried a ellid diwallu sawl angen ar unwaith trwy ddwyn ynghyd man chwarae a syniad arall a gynigiwyd, sef man tyfu cymunedol yn yr un lle.

Mae gan bobl feddwl mawr o siop y pentref ond mynegwyd pryderon am ei dyfodol, a gofid wedi cau swyddfa'r post.

4. Sut hoffai pobl fod â rhan yn y prosiect yn y dyfodol

Calonogol oedd bod agos bawb ddaeth draw eisiau cadw mewn cysylltiad â'r prosiect yn rhyw ffordd, gyda thua 80% yn dweud y dymunent ymuno â rhestr derbyn negesau ynglŷn â'r prosiect neu ddod i achlysur adborth i glywed yr hyn oedd gan bobl i'w ddweud. Yr oedd saith o bobl yn awyddus i fod yn rhan o grŵp llywio sy'n gweithredu ynghylch canfyddiadau'r achlysur.

Atodiadau

Atodiad 1: Crynodeb canfyddiadau yn ôl thema

Atodiad 2: Darllen ychwanegol - gwybodaeth a, wasanaethau a chymorth a rannwyd yn yr achlysur

Atodiad 3: Syniadau prosiect a rannwyd yn yr achlysur yn ôl thema

Atodiad 4: Dadansoddiad cyflawn o holl gwestiynau ac ymatebion achlysur y Grysmwnt am Byth

Atodiad 1: Crynodeb canfyddiadau yn ôl thema

Thema	Problemau a godwyd	Syniadau a chyfleoedd a gynigwyd	Sylwadau
Arbed ynni	<p>Peidio â bod ar y prif gyflenwad a dibyniaeth ar olew (sy'n ddrud a bydd polisi yn ei ddileu ym mlynnyddoedd i ddod)</p> <p>Sut mae goresgyn cyfyngiadau ar ôl-osod adeiladau rhestredig / ardal gadwraeth mewn modd ymwybodol</p> <p>Pris mawr ynni ar gyfer cartrefi</p> <p>Cost sylweddol ddechreuol gosod camau effeithlonwydd ynni ac wynebu rhwystrau ac ofnau eraill cysylltiedig ag ôl-osod</p>	<p>Helpu'r gymuned leol i gynyddu ôl-osod. "Cynllun pentrefol ar gyfer y gwaharddiad olew!"</p> <p>I gynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gweithio â chynllunio i gael eglurdeb ynghylch polisi ôl-osod ardaloedd cadwraeth / cartrefi rhestredig a phwyso dros gynyddu hyblygrwydd lle bynnag y bo modd Cynyddu gwybodaeth a, gostau/graddfeydd amhariaeth/effeithiolrwydd/gosodwyr y gellir ymddiried ynddynt ac arbenigedd a chynghor diduedd - i gynnwys ymweliadau â chartrefi lle bu ôl-osod llwyddiannus er mwyn rhannu dysg Eglurdeb ynghylch addasrwydd ac effeithiolrwydd technolegau newydd ar gyfer adeiladau hŷn Codi ymwybyddiaeth am gymorthdaliadau presennol a chymorth sydd ar gael a chymhwysedd <p>Syniadau prosiect eraill a gynigiwyd yn yr achlysur a oedd ag apêl eang (yn nhrefn poblogrwydd):</p>	<p>Angen bod yn ymwybodol o olwg y pentref</p> <p>Deddf Adeiladau Hanesyddol yn gosod cynsail da</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Prynu trydan a gynhyrchwyd yn lleol fel grŵp am bris llai (Ynni Lleol) • Cael a gosod camau effeithlonrwydd ynni fel grŵp er mwyn arbed costau • Meinciau ynni haul i wefrio ffonau • Panelau ynni haul / cae chwarae sy'n cynhyrchu ynni 	Ystyrir hyn yn dda ar gyfer twristiaeth
	Pris mawr ynni ar gyfer adeiladau cymunedol	Ymchwilio i ddewisiadau ôl-osod lle bo'n addas i helpu'r eglwys/ Neuadd y Dref i arbed ynni	Mynegwyd peth farn gref nad yw'r eglwys yn addas ar gyfer ôl-osod
Cynhyrchu ynni	<p>Cynyddu gwydnwch ynni a chynhyrchu enillion ar gyfer buddsoddi cymunedol ar yr un pryd</p> <p>Ymddengys nad oes cynlluniau cymunedol ar hyn o bryd</p>	<p>Cefnogaeth eang ar gyfer pob math o ynni cymunedol heb fawr ddim gwrthwynebiad</p> <p>Yr ynni adnewyddadwy â'r mwyaf o gefnogaeth oedd (yn nhrefn poblogrwydd):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dŵr • Paneli haul ar adeiladau • Tyrbin gwynt sengl <p>Awgrymiadau ynghylch cynllun adnewyddadwy lleol ychwanegol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ymchwilio i gynllun ynni dŵr ar afon Mynwy neu Nant Tresenni • Paneli haul ar adeiladau amaethyddol • Treuliwr Anerobig - "Pe gosodid TA bach yng ngorsafoedd trosglwyddo gwastraff Llan-ffwyst, Rhaglan a Threfynwy, yna yn hytrach na chrynhoi ein gwastraff bwyd ym mhob un safle (a drosglwyddir, wedyn, mas o'r sir), gellid defnyddio'r ynni i effeithio ar ein biliau ynni'n lleol trwy gyfran o'r enillion. Yn ychwanegol, gellid gwerthu'r cynnyrch terfynol (gwrtait hylif) i amaethwyr lleol Sir Fynwy yn hytrach na defnyddio 	<p>Mae gan felin lifio Pontrilas fwyler bio-mas 4 MW</p> <p>Mae'n bwysig ystyried y dewis gorau ar gyfer y pentref</p> <p>Nant Tresenni: o Barnes Farm, dywedir nad yw byth yn hesb, gyda disgyniad rhagorol, posiblirwydd cynnal tyrbinau olynol</p>

		cemegolion. Dichon defnyddio bio-nwy ar gyfer cludiant cymunedol, hefyd	
Bwyd, tyfu a defnydd tir	<p>Man tyfu cymunedol y tu mas i ganol y pentref felly nid yw'n hygyrch i bawb</p> <p>Fawr ddim ffrwythau a llysiau ffres ar gael</p>	<p>Syniadau prosiect eraill a gynigiwyd yn yr achlysur a oedd ag apêl eang (yn nhrefn poblogrwydd):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perllan gymunedol neu blannu coed • Cynyddu argaeledd cynnyrch lleol • Cynllun blwch llysiau neu fwyd • Cyd-goginio fel cymuned (coginio swmp), gan gynnwys gwersi coginio i blant, caffi cymunedol â phryd/sŵp/cawl twym sawl gwaith yr wythnos • Rhandir neu fan tyfu cymunedol newydd <p>Mannau a awgrymwyd ar gyfer perllan neu fan tyfu cymunedol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Y tu cefn i Tollstone Way/ Castle Aspect • Ar y boncen gyferbyn â'r dafarn – gardd llysiau/flodau ar y cyd • Godre Poorscript Lane • “Adfer perllan Wild Acre” 	<p>Y gymuned yn helpu tiffeddianwyr i blannu coeden fel rhan o CFfC</p> <p>Ehangu'r farchnad i gynnwys cynnyrch ffres</p> <p>Mae gan Bontrilas un y mae rhai teuluoedd yn eu defnyddio</p> <p>Cynllunnir llawer o hyn fel rhan o brosiect y ganolfan</p> <p>Gweithio â grŵp Grow</p>
Cludiant a theithio llesol	<p>Diffyg cludiant cymunedol/cyhoeddus oedd y pryder unigol mwyaf a fynegwyd</p> <p>2 filltir o gerdded i'r arhosfa bws agosaf yn enwedig ar gyfer pobl hŷn/rhai heb gludiant/anableddau</p> <p>Cyflwr ffyrdd lleol a goryrru</p>	<p>Syniadau prosiect eraill a gynigiwyd yn yr achlysur a oedd ag apêl eang (yn nhrefn poblogrwydd):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cludiant cyhoeddus/cymunedol (dolen â chysylltiadau teithio pellach) • Cynllun pas gwirfoddol • Clwb/llogi beiciau trydan • Man gwefru cerbydau trydan • Ailagor gorsaf rheilffordd Pontrilas 	<p>Cynllun rhannu pas canolfan gymunedol ar y gweill eisoes</p> <p>Achos busnes strategol amlinellol ar gyfer gorsaf newydd ym Mhontrilas o'r enw Golden Valley yn cael ei ddatblygu gan Gyngor Swydd Henffordd</p>
Gwastraff a Rhannu Adnoddau	Cynnydd sbwriel	Syniadau prosiect eraill a gynigiwyd yn yr achlysur a oedd ag apêl eang (yn nhrefn poblogrwydd):	

	Perchnogi pethau nas defnyddir ond yn achlysurol a sut ellid rhannu mwy arnynt	<ul style="list-style-type: none"> • Caffis trwsio • Cynllun o law i law lleol • Llyfrgell pethau/Llyfrgell rithiol o bethau a gwasanaethau/banc offer llunio a thrwsio i'w benthyg • Gweithdai uwchgyrchu • Achlysuron ffeirio/ffeiriau sborion <p>Syniadau eraill</p> <ul style="list-style-type: none"> • Storfa hygyrch ar gyfer offer/codi sbwriel • Compostio cymunedol 	<p>Wedi'i gynllunio fel rhan o brosiect y ganolfan Yn digwydd yn anffurfiol</p> <p>Wedi'i gynllunio fel rhan o brosiect y ganolfan gymunedol</p> <p>Eisoes yn digwydd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Clwb crefftau'n gwneud bagiau nwyddau • Rhannu llyfrau yng nghyntedd yr eglwys • Cyfnewidfa gwisg ysgol yn ysgol Croes Onnen • Cyfnewid dillad a phlanhigion • Marchnad chwarterol
Erail	Nifer gynyddol o blant heb le i chwarae	Angen cae chwarae	Gweithgareddau ieuenctid wedi'u cynnwys ym mhrosiect y ganolfan
	Pryderon parhaus ynghylch dyfodol siop y pentref a chau swyddfa'r post		

Atodiad 2: Darllen ychwanegol - gwybodaeth am wasanaethau a chymorth a rannwyd yn yr achlysur

Prosiectau cymunedol cynaliadwy

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
EGIN: Yn cynnig cymorth a hyd at £15 mil o arian	https://egin.org.uk/?lang=cy	https://egin.org.uk/get-involved/join/

Cyngor Effeithlonrwydd Ynni

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
Cyngor ynni Severn Wye ar gyfer pawb yn Sir Fynwy	https://severnweye.org.uk/cy/cyngor-a-chymorth/	https://severnweye.org.uk/advice-support/

Swmp-brynu cymunedol

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
GADOIL: Cynllun prynu olew grŵp y Grysmwnt		Email: gadoilconsort@gmail.com

Arian a benthyciadau effeithlonrwydd ynni

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
Domestig – yn amodol ar gymhwysedd		
Camau effeithlonrwydd ynni rhad ac am ddim NYTH i'r rhai cymwys	https://www.llyw.cymru/cael-cymorth-gydag-effeithlonrwydd-ynni-yn-eich-cartref-gan-nyth	https://www.gov.wales/get-help-energy-efficiency-your-home-nest
Cynllun Inswleiddio Mawr Prydeinig		https://www.ofgem.gov.uk/environmental-and-social-schemes/great-british-insulation-scheme
Domestig – ar gael i bawb		
Cartrefi Gwyrdd Cymru – benthyciadau di-log a chymorth cydlynnydd ôl-osod	https://developmentbank.wales/cy/cartrefi-gwyrdd-cymru	https://developmentbank.wales/green-homes-wales
Cynllun gwella bwyleri: hyd at £7500 i ffwrdd wrth osod gwresogi adnewyddadwy		https://www.gov.uk/apply-boiler-upgrade-scheme

Adeiladau cymunedol		
CGGC Cymorthdaliadau o hyd at £1,000 tuag at gost arolwg effeithlonrwydd ynni ar gyfer adeiladau cymunedol	https://wcva.cymru/cy/cyllid/buddsoddiad-cymdeithasol-cymru/cynllun-effeithlonrwydd-ynni/	https://wcva.cymru/funding/social-investment-cymru/energy-efficiency-scheme/

Cymorth ac ariannu ynni cymunedol

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
Gwasanaeth Ynni Llywodraeth Cymru	https://www.llyw.cymru/y-gwasanaeth-ynni-ar-gyfer-grwpiau-sector-cyhoeddus-grwpiau-cymunedol	https://www.gov.wales/energy-service-public-sector-and-community-groups
Ynni Cymunedol Cymru	https://www.ynniteg.cymru/?lang=cy	https://communityenergy.wales/
Robert Owen – Arian ynni cymunedol	n/a	https://www.rocbf.co.uk/cef/
YnNi Teg		https://www.ynniteg.cymru/about-us/

Sefydliadau ynni cymunedol

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
Gwent Energy CIC		https://gwentenergycic.org/
Llangattock Green Valleys		https://www.llangattockgreenvalleys.org/
Ynni Lleol – cynllun grŵp ar gyfer defnyddio trydan a gynhyrchir yn lleol	https://energylocal.org.uk/cy	https://energylocal.org.uk/

Cludiant a theithio llesol

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
Cynllun ceir Bridges		https://bridgescentre.org.uk/car-scheme/
TrydaNi – clybiau ceir trydan	https://www.trydani.org/cy/	https://www.trydani.org/
Cludiant Cymunedol Cymru		https://ctauk.org/cta-wales

Bwyd, tyfu a defnydd tir

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
Coed am ddim gan y Woodland Trust ar gyfer ysgolion a chymunedau		https://www.woodlandtrust.org.uk/plant-trees/schools-and-communities/
Incredible Edible - prosiectau tyfu cymunedol		https://www.incredibleedible.org.uk/
Social Farms and Gardens- tyfu cymunedol		https://www.farmgarden.org.uk/wales
Grow Grosmont		

Gwastraff a Rhannu Adnoddau

Gwasanaeth/Prosiect	Cymraeg	English
Repair Café Wales	https://repaircafewales.org/cy/	https://repaircafewales.org/
Caffi trwsio'r Fenni	https://repaircafewales.org/cy/location/abergavenny/	https://repaircafewales.org/location/abergavenny/
Benthyg / Llyfrgell Pethau Sir Fynwy	https://monmouthshire.benthyg.cymru/	https://monmouthshire.benthyg.cymru/
Wrap Cymru – yn hyrwyddo economi cylchol	https://www.wrap.ngo/cy/cymru	https://www.wrap.ngo/uk

Atodiad 3: Syniadau prosiect a rannwyd yn yr achlysur yn ôl thema

a. Ynni: arbed arian a chadw'n dwym

YNNI: Arbed arian a chadw'n gynnes

ENERGY: Saving money and keeping warm

Adeiladau a gofodau cymunedol

- ✔ Gwella (ôl-osod) adeiladau cymunedol
- ✔ Clwb / cystadleuath arbed ynni ysgol
- ✔ Canolfannau cynnes cymunedol
- ✔ Meinciau gwefrio ffonau ynni haul
- ✔ Meysydd chwarae sy'n cynhyrchu ynni

Community buildings and spaces

- ✿ Upgrading (retrofitting) community buildings
- ✿ School energy saving club / competition
- ✿ Community warm hubs
- ✿ Solar phone charging benches
- ✿ Energy generating playgrounds

Gartref ac ag eraill

- ✔ Cyngor, eiriolaeth a chymorth argyfyngol ynni
- ✔ Cynlluniau arianedig er gwella effeithlonrwydd ynni (yn amodol ar gymhwysedd)
- ✔ Cymorthdaliadau a benthyciadau effeithlonrwydd ynni
- ✔ Gwelliannau ynni cartref stryd gyfan (swmp-brynu)
- ✔ Clybiau tanwydd cymunedol – swmp-brynu olew / nwy / pelenni pren / boncyffion
- ✔ Prynu trydan a gynhyrchwyd yn lleol fel grŵp

At home and with others

- ✿ Energy advice, advocacy and crisis support
- ✿ Funded schemes to improve energy efficiency (subject to eligibility)
- ✿ Energy efficiency grants and loans
- ✿ Whole street home energy improvements (bulk buying)
- ✿ Community fuel clubs-bulk buying of oil / gas / wooden pellets / logs
- ✿ Buying locally generated electricity as a group

GWEITHIO GYDA'N GILYDD AR GYFER DYFODOL DISGLAIR, GWYRDD
WORKING TOGETHER FOR A BRIGHT GREEN FUTURE

b. Ynni – cynhyrchu ynni er budd cymunedol

YNNI

Cynhyrchu ynni er budd cymunedol

- ✔ Ar adeiladau cymunedol
- ✔ Storio â batris
- ✔ Cynlluniau ynni adnewyddadwy cymunedol: haul / dŵr / gwynt / biomas / bio-nwy
- ✔ Gwresogi ardal gymunedol
- ✔ Ail-fuddsoddi trydan ac enillion mewn gwasanaethau lleol newydd

ENERGY

Generating energy for community benefit

- ✔ On community buildings
- ✔ Battery storage
- ✔ Community renewable energy schemes: solar / hydro / wind / biomass / biogas
- ✔ Community district heating
- ✔ Reinvesting electricity and income into new local services

GWEITHIO GYDA'N GILYDD AR GYFER DYFODOL DISGLAIR, GWYRDD
WORKING TOGETHER FOR A BRIGHT GREEN FUTURE

c. Cludiant a theithio llesol

Cludiant a theithio llesol

- ✓ Clybiau ceir cymunedol trydanol (TrydanNi)
- ✓ Mannau gwefru CT cymunedol
- ✓ Bws mini cymunedol (trydan)
- ✓ Cynllun cludiant cymunedol
- ✓ Cynlluniau rhannu pas
- ✓ "Bws" cerdded neu feicio i'r ysgol
- ✓ Cynnal, cadw a thrwsio beiciau
- ✓ Hyfforddiant medrau beicio
- ✓ Clwb / llogi beiciau trydan
- ✓ Llwybrau beicio diogel

Transport and active travel

- 👤 Electric community car clubs (TrydanNi)
- 👤 EV community charge points
- 👤 (Electric) Community minibus
- 👤 Community transport scheme
- 👤 Lift share schemes
- 👤 Walking or cycling "bus" to school
- 👤 Bike maintenance and repair
- 👤 Cycle skills training
- 👤 Electric bike club / hire
- 👤 Safe cycle routes

GWEITHIO GYDA'N GILYDD AR GYFER DYFODOL DISGLAIR, GWYRDD
WORKING TOGETHER FOR A BRIGHT GREEN FUTURE

ch. Bwyd a thyfu

Bwyd a thyfu Food and growing

Bwyd a choginio cymunedol

- Poptai cymunedol / poptai pítsa
- Clybiau cinio
- Cawl cymunedol
- Swp-goginio
- Pryd ar glud
- Oergell gymunedol / cydrannu bwyd
- Marchnad amaethwyr
- Cynlluniau blwch llysiau / bwyd
- Sied cadw / piclo

Community food and cooking

- Community ovens / pizza ovens
- Lunch clubs
- Community soup
- Community batch cooking
- Meals on wheels
- Community fridge / food share
- Farmers market
- Veg / food box schemes
- Preserving / pickling shed

Prosiectau tyfu bwyd cymunedol

- Tyfu trefol "Bwyd Bendigedig"
- Cyfnewid hadau a chynhaeaf
- Perllannau cymunedol
- Gerddi cymunedol
- Ymddiriedolaethau tir cymunedol
- Rhandiroedd
- Compostio cymunedol

Community food growing projects

- "Incredible Edible" urban growing
- Seed and harvest swaps
- Community orchards
- Community gardens
- Community land trusts
- Allotments
- Community composting

GWEITHIO GYDA'N GILYDD AR GYFER DYFODOL DISGLAIR, GWYRDD
WORKING TOGETHER FOR A BRIGHT GREEN FUTURE

d. Gwastraff a'r hyn a brynwn

Gwastraff a'r hyn a brynwn

- ✓ Llyfrgelloedd pethau (Benthyg)
- ✓ Caffis trwsio
- ✓ Gweithdai / prosiectau uwchgyrchu
- ✓ Siopau ail law
- ✓ Arwerthiannau cist car
- ✓ Achlysur cyfnewid / ffeiriau sborion
- ✓ Cyfnewidfa gwisg ysgol
- ✓ Cyfnewid dillad / teganau / had / llyfrau
- ✓ Cynlluniau rhadgyrchu
- ✓ Siopau dim gwastraff

Waste and what we buy

- ✓ Libraries of things (Benthyg)
- ✓ Repair cafes
- ✓ Upcycling workshops / projects
- ✓ Second hand shops
- ✓ Car boot sales
- ✓ Exchange event / jumble sales
- ✓ Uniform exchange
- ✓ Clothes / toys / seed / book swaps
- ✓ Freecycle schemes
- ✓ Zero waste shops

GWEITHIO GYDA'N GILYDD AR GYFER DYFODOL DISGLAIR, GWRDD
WORKING TOGETHER FOR A BRIGHT GREEN FUTURE

dd. Defnydd tir a natur

Defnydd tir a natur

- ✓ Plannu coed
- ✓ Coetiroedd a phrysgoedio cymunedol
- ✓ Gerddi cymunedol a pharciau bychain
- ✓ Adfer mawndir
- ✓ Adfer cynefin
- ✓ Amaeth-godwigaeth, paramaethu a dulliau tyfu cynaliadwy

Land use and nature

- 👤 Tree planting
- 👤 Community woodlands and coppicing
- 👤 Community gardens and pocket parks
- 👤 Peatland restoration
- 👤 Habitat restoration
- 👤 Agroforestry, permaculture and sustainable growing methods

GWEITHIO GYDA'N GILYDD AR GYFER DYFODOL DISGLAIR, GWYRDD
WORKING TOGETHER FOR A BRIGHT GREEN FUTURE

Atodiad 4: Dadansoddiad cyflawn o holl gwestiynau ac ymatebion achlysur y Grysmwnt am Byth

1. Sut mae bywyd yn y Grysmwnt wedi newid yn y 5 mlynedd diwethaf?

	Nifer ymatebion
Y gymuned a'i gwasanaethau	
Cyflwr y siop a cholli Swyddfa'r Post	15
Rhagor o blant ond bach o ddarpariaeth – angen man/grŵp chwarae	7
Dod â phobl ynghyd yn anos oherwydd cyflwr Neuadd y Dref ac wedi'r COVID	4
Llai o weithgareddau ar gyfer yr arddegau ac oedolion	3
Cludiant	
Goryrru	24
Cyflwr gwael y ffyrdd	15
Dim digon o leoedd parcio	2
Gwastraff a'r hyn a brynwn	
Rhagor o sbwriel ar ffyrdd	3
Arall	
Newid patrymau tywydd	1

2. Beth yw rhywbeth rydych yn ei wneud fel rhan o fywyd beunyddiol, sy'n digwydd bod yn llesol ar gyfer yr amgylchedd hefyd?

	Nifer ymatebion
Ynni	
Technoleg adnewyddadwy gartref	4
Casgen ddŵr a mesurydd dŵr	2
Cludiant a theithio llesol	
Cerdded	7
Cerbyd trydan	1
Bwyd a thyfu	
Tyfu peth o'u bwyd eu hunain gartref neu'r gymunedol gyda GROW	8
Prynu cynnyrch lleol	8
Gwastraff a'r hyn a brynwn	
Ailgylchu	9
Codi sbwriel	9
Compostio	6
Defnydd tir a natur	
Helpu natur (blychau nythu/peillio blodau/osgoi plateiddiaid)	6
Y gymuned a'i gwasanaethau	
Gwirfoddoli a helpu yn y gymuned	15

3. Faint ydych chi'n pryderu am newid yn yr hinsawdd?

Pa mor bryderus	Nifer ymatebion
1-8	0
9/10 yn bryderus iawn	8
10/10 yn eithriadol bryderus	25

Ynni: arbed arian a chadw'n dwym

4 Oes yna unrhyw beth sy'n eich atal rhag gwneud (rhagor o) newidiadau yn eich cartref a fyddai o gymorth i arbed ynni/arian?

	Nifer ymatebion
Cost gosod a diffyg arian ar gael (Eco a Chartrefi Gwyrdd Cymru ddim yn ariannu adeiladau rhestredig ar hyn o bryd)	18
Yr hyn a ganiateir ar gyfer adeiladau rhestredig/ardaloedd cadwraeth	4
Amharu a llanastr	3
Addasrwydd systemau twymo amgen mewn hen adeiladau	2
Pryder y bydd newidiadau'n arwain at broblemau gan gynnwys biliau mwy	2
Golwg (panelau ynni haul)	2
Pryder ynghylch cyflwr to ar gyfer panelau ynni haul	1
Sŵn pypiau awyr	1
Angen am osodwyr diduedd, cymwys lleol y gellir ymddiried ynddynt	1
Ymchwilio yn draul fawr ar amser	1

5 Oes yna unrhyw adeiladau cymunedol a fyddai'n cael budd o gamau effeithlonrwydd ynni?

	Nifer ymatebion
Yr eglwys	13
Neuadd y Dref	7
Tafarn yr Angel	1

6 Beth yw'r materion ynni pwysicaf ar eich cyfer chi, eich cartref neu'r gymuned?

	Nifer ymatebion
Cost ynni/olew	10
Llawer o Economi 7 yn y pentref	1
Rhwysrau rhag ôl-osod	1

7 Beth sy'n digwydd yma eisoes sydd o gymorth? (prosiectau/grwpiau/gweithgareddau)

Bwriedid i'r cwestiwn hwn gasglu gwybodaeth am fentrau cymunedol presennol sydd a wnelont nhw ag ynni, fel y gynghrair prynu olew lleol GADOIL. Fodd bynnag, nid oedd a wnelo unrhyw ymatebion ag ynni.

	Nifer ymatebion
Y gymuned a'i gwasanaethau	
Grwpiau lleol: (canu, cynnal llwybrau, cerdded, clwb llyfrau, clwb crefftau clwb Cymraeg tafarn (dydd Llun), grŵp gwirfoddolwyr WhatsApp, achlysuron y Grysmwnt, diod a dylunio, cantorion cegin, cantorion caneuon môr, tîm boules/pétanque, canu clychau)	57
"Cymuned"	4
Tafarn groesawgar	1
Llwybrau wedi'u cynnal yn dda ar gyfer cerdded	1
Gwastraff a'r hyn a brynwn	
Marchnad	11
Rhannu llyfrau yng nghyntedd yr eglwys	5
Bwyd a thyfu	
Grŵp GROW	2

8 Pa rai o'r syniadau prosiect hyn hoffech chi eu gweld yma?:

Syniad prosiect	Nifer ymatebion	Sylwadau'r gymuned
Prynu trydan a gynhyrchwyd yn lleol fel grŵp am bris gostyngedig (Ynni Lleol)	26	Dylai weithio ond dylid edrych ar ddewisiadau ymarferol eraill ar gyfer ynni cymunedol (gw. YG 2030)
Arolwg ynni a chamau effeithlonrwydd ynni ar gyfer adeiladau cymunedol	16	Gwnaed eisoes yn Neuadd y Dref Arolygon ar gael am ddim A chymorth am ddim ar gyfer ein cartrefi
Gosod camau effeithlonrwydd ynni / panelau ynni haul ar eich cartref ar yr un pryd â chymdogion, i arbed costau	14	Angen bod yn ymwybodol o olwg y pentref – 4

		Deddf Adeiladau Hanesyddol yn gosod cynsail da
Panelau ynni haul / caeau chwarae sy'n cynhyrchu ynni	12	Ag angen cae chwarae'n gyntaf Hoffem un yn fawr
Meinciau gwefrio ffonau ag ynni haul	11	Yn dda ar gyfer ymwelwyr
Syniadau arbed ynni ychwanegol:		
Treuliwr bio/anerobig	8	
Gwres/ynni, yn enwedig ar gyfer datblygiadau newydd	1	
Syniadau eraill nad oes a wnelont nhw ag ynni		
Gwasanaeth bws cymunedol (wedi'i arwain/weithredu gan y gymuned)	6	
Biniau compost cymunedol	2	
Garddio cymunedol am ddim i bawb	1	
Maes chwarae cymunedol – oedolion a phlant	1	

9. Pa gynlluniau ynni adnewyddadwy ym mherchnogaeth leol sydd gerllaw?

	Nifer ymatebion
Ddim yn gwybod (ond dylem ganfod)	7
Melin lifio Pontrilas (bwyler biomas 4MW)	1

10. Pa leoliadau posibl sydd yna ar gyfer y prosiectau newydd canlynol:

Pa beth	Ymhle	Sylwadau'r gymuned
Ynni dŵr cymunedol (nant / afon)	Ar hyd afon Mynwy Nant Tresenni o Barnes Farm fyth yn hesb, disgyniad rhagorol, tyrbinau olynol	A yw'n hyfyw? Gwerth ymchwilio i'r canlyniad gwariant yn erbyn canlyniad ar gyfer y pentref ac anghenion ynni
Prosiect ynni haul cymunedol (arwynebedd mawr o doeau addas, er enghraifft)	Y tu mas i'r ardal gadwraeth	Ddim yn sicr ynglŷn â lleoliad ond yn syniad da a gellid ei ganiatáu yn yr ardal gw. arweiniad newydd yn y Ddeddf Adeiladau Hanesyddol

Ynni: Cynhyrchu Ynni er Budd Cymunedol

11. Pa fathau o brosiectau ynni cymunedol hoffech chi eu cefnogi, pe gwnaed nhw gan y gymuned ac er ei budd?

Dywedodd un unigolyn fod adroddiad blaenorol wedi awgrymu nad oedd yr ardal mor ddibynadwy o wyntog ag i gyfiawnhau tyrbinau gwynt. Awgrymodd un arall y dylid edrych ar y dewis mwyaf ymarferol ar gyfer anghenion ynni'r pentref yn y dyfodol a dileu bwyleri olew o 2035 ymlaen. O'r rhai a wrthwynebasant banelau ynni haul mewn caeau, dywedodd rhai mai yn achos tir cynhyrchiol yn unig oedd hynny.

	O blaid	Diduedd	Yn erbyn
<i>Cynllun trydan dŵr ar afonydd a nentydd lleol</i>	27	1	0
<i>Panelau ynni haul ar adeiladau</i>	22	2	1
<i>Tyrbinau gwynt unigol</i>	22	1	2
<i>Grŵp o dyrbinau gwynt (fferm wynt)</i>	15	3	5
<i>Paneli ynni haul mewn caeau (fferm ynni haul)</i>	14	3	7
Unrhyw un arall / sylwadau Treuliwr anerobig	3	0	0

Cludiant a theithio llesol

12. Sut ddarfu i chi gyrraedd yma heddiw?

Cerdded/sgwter symudedd	37
Car/ beic modur/ cerbyd arall	5
Beic	0
Cludiant cyhoeddus	0

13. Beth yw'r problemau cludiant a theithio llesol pwysig yma?

	Nifer ymatebion
Diffyg cludiant cymunedol neu gyhoeddus hygyrch	36

14. Pa brosiectau cymunedol neu wasanaethau eraill presennol sydd o gymorth?

	Nifer ymatebion
Cludiant a theithio llesol	
Mae'r bws ysgol yn wych	3

Ymatebion eraill nad oedd a wnelont nhw â chluant
Y gymuned a'i gwasanaethau
Gweithgareddau Grosmont Events: 5
Grosmont Futures: 5
Prosiect canolfan gymunedol: 3
Marchnad yng nghorff yr eglwys: 6
Y dafarn: 9
Achlysuron tafarn/cymunedol: 5
Achlysuron KS 2
Noson gwis 2
Clwb boules 2
Helfa wyau Pasg: 4
Clwb Cymraeg 2
Bwyd a thyfu
GROW

15. Pa rai o'r syniadau prosiect hyn hoffech chi eu gweld yma?:

Syniad prosiect	Ymatebion	Sylwadau'r gymuned
Cynllun rhannu pas	19	Angen rhagor o yrwyr gwirfoddol
Clwb/llogi beiciau trydan	15	
Man gwefru cerbydau trydan cyhoeddus	14	
Clwb car cymunedol trydan	4	
Cynnal a chadw/hyfforddiant beiciau	2	
"Bws" cerdded neu feicio i'r ysgol	Amh.	
Awgrymiadau eraill		
Agor Gorsaf Pontrilas	14	
Gwasanaeth bws cymunedol	1	

Bwyd, Tyfu a Defnydd Tir

16. Pa brosiectau bwyd neu dyfu sydd eisoes yn digwydd yma sydd o gymorth i'r gymuned?

	Nifer ymatebion
Gardd gymunedol GROW	4

17. Lle fyddai rhandir / man tyfu orau?

Y tu cefn i Tollstone Way/ Castle Aspect Gyferbyn â'r dafarn ar y boncen – gardd lysiau a blodau ar y cyd Godre Poorscript Lane
---

18. Beth yw prif broblemau bwyd neu dyfu yma?

	Nifer ymatebion
Angen rhandiroedd / man tyfu yn agosach at ganol y pentref	6
Gwahanol farnau ar a yw panelau ynni haul mewn caeau yn dda ai peidio	6-1 o blaid

19. PA brosiectau bwyd / tyfu newydd hoffai bobl eu gweld?:

Syniad prosiect	Ymatebion	Sylwadau cymunedol
Perllan gymunedol neu blannu coed	19	Neu adfer perllannau presennol Wild Acre
Cynyddu argaeledd cynnyrch lleol	12	
Cynllun blwch bwyd neu lysiau	11	Mae gan Bontrilas un y mae rhai teuluoedd yn ei ddefnyddio eisoes
Cogino r y cyd fel cymuned (swmp-goginio)	9	Dylai hyn ddigwydd fel rhan o brosiect y ganolfan
Rhandir neu fan tyfu cymunedol newydd	6	
Syniadau eraill: Clwb coginio plant		

Gwastraff a'r hyn a brynwn

20. Beth sy'n digwydd yma eisoes sydd o gymorth i'r gymuned wrth leihau gwastraff?

	Nifer ymatebion
Ffeirio dillad wedi'i drefnyu gan Grosmont Events	1
Mae gan Groes Onnen gynllun ailddefnyddio gwisg ysgol	1
Ffeirio llyfrau yn yr eglwys	1
Rhannu planhigion	1
Yn ehangach: Mae Cadwch Gymru'n Daclus yn ymgyrchu o blaid ymestyn cyfrifoldeb am gynnyrch er mwyn lleihau gwastraff yn ei ffynhonnell ac annog ailddefnyddio (gan gynnwys cael arian yn ôl am ddychwelyd)	1

21. Pa brosiectau newydd hoffech chi eu gweld yma?

Syniad prosiect	Ymatebion	Sylwadau cymunedol
Caffis trwsio	23	Wedi'i gynllunio fel rhan o brosiect y ganolfan
Cynllun o law i law	18	Yn digwydd yn answyddogol eisoes
Llyfrgell pethau / Llyfrgell rithiol o bethau a gwasanaethau / cronfa o offer creu a thrwsio i'w benthyca	17	Wedi'i gynllunio fel rhan o brosiect y ganolfan
Gweithdai uwchgylchu	14	Wedi'i gynllunio fel rhan o brosiect y ganolfan
Arwerthiannau cist car / achlysuron ffeirio / ffeiriau sborion	13	Yn digwydd eisoes (er nad oes lle ar gyfer arwerthiannau cist car)
Pa brosiectau neu fentrau eraill hoffech chi eu gweld yma? <ul style="list-style-type: none"> • Storfa codi/offer lleol ar gyfer codi sbwriel/cynnal a chadw llwybrau, er enghraifft • Compostio cymunedol 		

Dod â'r cyfan ynghyd

22. What project would children and young people most like to see in Y Grysmwnt?

Syniad prosiect	Ymatebion	Sylwadau cymunedol
Clwb ieuenctid*	4	* Wedi'i gynllunio fel rhan o brosiect y ganolfan
Cae chwarae	2	
Syniadau un ymateb: <ul style="list-style-type: none"> • Cerddoriaeth* • Celfyddyd* • Nosweithiau ffilm* • Clwb coginio* • Medrau syrcau (wedi'i ddarparu gan Grosmont Events o'r blaen) • Clwb chwaraeon • Clwb merlod • Llwybr beiciau • Trac sgrialu • Trac beicio unswydd • Sesiynau misol ysgol goedwig • Taith bws mini i rywle dymunol ar gyfer pobl ifanc 		* Wedi'i gynllunio fel rhan o brosiect y ganolfan

23. Beth yw'r 3 brif flaenoriaeth i chi a'r gymuned?

	Pleidleisiau	Sylwadau'r gymuned
Gwella cyfleoedd cludiant a theithio llesol	23	Gorsaf Pontrilas Cynllun rhannu ceir Cynllun gyrrwr gwirfoddol
Ymchwilio i ddulliau cynhyrchu ynni er budd y gymuned	16	
Lleihau gwastraff a rhannu rhagor	15	
Ynni: canfod dulliau cydweithio er mwyn arbed arian a chadw'n dwym	12	Man cynnes canolfan gymunedol
Cynyddu cyfleoedd bwyd a thyfu cymunedol	9	

Diffyg cludiant cyhoeddus oedd y pwnc a godwyd amlaf yn yr achlysur (36 o ymatebion o dan y cwestiwn cludiant a rhagor nag 20 ym manau eraill).

24. Pa brosiect cymunedol newydd hoffech chi ei weld fwyaf neu a wnâi'r gwahaniaeth mwyaf yn y Grysmwnt?

	Nifer ymatebion
Cludiant Cynllun cludiant cymunedol / bws bio-diesel / cysylltiad bws â Phontrilas	6
Ynni Ymchwilio i brosiect ynni cymunedol Cymorth ag ôl-osod cartrefi Cynllun pentrefol ar gyfer y gwaharddiad olew!	1 1 1
Bwyd a thyfu Rhandiroedd Caffi cymunedol gyda phryd / sŵp / cawl twym sawl gwaith yr wythnos	1 1
Gwastraff a'r hyn a brynwn Rhannu pethau – mae gennym oll ormod o beth nad ydym ond yn eu defnyddio'n achlysurol	3

25. Sut hoffai bobl fod â rhan yn y prosiect?

Ymuno â rhestr derbyn negesau am y prosiect	16
Dod i'r achlysur adborth nesaf er mwyn canfod yr hyn y mae pobl leol yn ei ddymuno	17
Ymuno â'r grŵp llywio er mwyn peri i bethau ddigwydd	7
Nid oes gennyf ddiddordeb	1

Gweithgaredd map

Yr oedd y gweithgaredd hwn yn canolbwyntio ar safleoedd posibl ar gyfer mannau tyfu yng nghanol y pentref, cae chwarae (islaw tir y castell) a chynlluniau trydan dŵr (ar afon Mynwy a Nant Tresenni)

